

PREDGOVOR

Ko sem se prvič srečal z imenom Andrej Komel, je bila to hladna prha na moje prepričanje o tem, koliko vsega sem do tedaj prebral in kako sem načitan o zadevah iz domače kulturne preteklosti. Niti tega, da je ta mož kdaj živel, takrat nisem vedel. Imel sem v žepu čisto solidno končano ljubljansko slavistiko, nadvse spodbuden praški študij, na katerega sem ponosen še dandanašnji, in osem let dela pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika na Inštitutu za slovenski jezik, kjer je treba brati nepretrgoma vsak dan. A na Andreja Komela nisem naletel.

Zdaj lahko slutim, da za Komela niso vedeli niti moji profesorji, in ko bi tudi bili, v obstoječih študijskih predmetih niso bile predvidene vsebine, kamor bi ga nemara kdo uvrstil. Pri jezikoslovnih predmetih je bila obilica indoevropskega primerjalnega jezikoslovja, veliko slovenske dialektologije in stara cerkvena slovanščina, knjižni jezik pa je bil zastopan s podrobnim študijem pravopisnih vprašanj. Tradicionalna slovnica je upoštevala tako imenovani ljudski jezik, prav iz tega, zgodovinsko sicer upravičenega okvira, pa je Komela – to vem danes – povsem izločil že Pleteršnik. Strukturalna slovnica se je začela predavati po tem, ko sem l. 1963 diplomiral. Pri literarnoteoretičnih predmetih so se predavali pomembni pesniki, pisatelji in dramatik, za podrobnosti v zvezi z njihovim življenjem in delom pa so nas učitelji napotili k branju podatkov iz opomb v kritičnih izdajah klasikov.

Leta 1972 – takrat nisem vedel niti tega, da je tisto leto stota obletnica prve Komelove slovenske vojaškostrokovne knjige – smo v na novo sestavljenem uredniškem odboru pri tedanji Partizanski knjigi začeli zbirati vojaškostrokovno literaturo, da bo izpisana na leksikografske listke dala osnovno slovarsko gradivo za načrtovani Vojaški slovar, in tajnik Inštituta profesor Suhadolnik, poprej zaposlen v NUK-u, je vpisal seznam petih ali šestih vojaških knjig Andreja Komela. Najeti sodelavci so jih izpisali na listke (kopije knjig sem vzel v roke šele nekaj let pozneje), iz izpisov pa nam je bilo brž jasno, da to ne more biti gradivo za sodobni vojaški slovar s tako svojskimi potrebami časa, v katerem je začel nastajati, povrhu vsega pa v državni tvorbi, kjer se je slovensko vojaško izrazje naslanjalo na edini jezik vojske, tj. na srbohrvaščino. Da je to, skratka, zgodovinsko gradivo.

In na tej točki sva s Komelom vzpostavila intimno razmerje. Komelovo izrazje, sicer v precejšnji meri naslonjeno na vojaško nemščino, je del zgodovine slovenskega knjižnega jezika, je plod zavestnega, načrt-

nega in celo organiziranega dela za slovenskost sporočanja na področju, kamor spričo odsotnosti nacionalne države Slovenci do osamosvojitve nismo bili nikoli pripuščeni, to je v vojski. V Komelovem (neznanem in nepriznanem) delu razkriva slovenski vojaški jezik svojo zgodovino. Komelova tvornost se je združila s tvornostjo piscev na domala vseh drugih strokovnih področjih, kjer je slovenščina v drugi polovici devetnajstega stoletja v bohotnem razvoju lovila korak z razvitejšim, zlasti nemškimi svetom. S prvimi slovenskimi vojaškimi knjigami je Komel uveljavljal slovenstvo, med slovenskimi vojaki dvigal slovensko narodno zavest in vojaškemu okolju dokazoval sposobnost slovenskega jezika za izražanje vojaških vsebin.

To spoznanje je bilo zame ganljivo in spodbudno.

Nekaj let po izidu Vojaškega slovarja l. 1977 sem, podprt s soavtorskimi izkušnjami in kakšnimi tridesetimi članki o tej problematiki, v študijskem programu obramboslovja na tedanji Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo oblikoval predmet Slovensko vojaško izrazoslovje. Potreba takega predmeta vselej vključuje vpogled v zgodovino ter vsajanje zavesti o tem, da taka zgodovina je, in Komel je s svojim prispevkom 23 knjig o vojaškostrokovnih zadevah postal osrednji avtor, nosilec dogajanj v dolgem in plodnem obdobju od 1872 do 1919 – v *Komelovem obdobju* razvoja slovenskega vojaškega jezika. Za ta predmet je bilo treba kompletirati seznam njegovih znanih knjig in spoznati njihovo vsebino. Vsaj dveh, tudi prve iz l. 1872, mi ni uspelo najti do današnjega dne. Iz tega je rasla nepotešljiva želja, da bi Komela spoznal kot osebo in osebnost, kot človeka slovenskega rodu, Andreja Komela, cesarsko kraljevega stotnika, majorja *ad honorem* in plemenitega Sočebrena. Iz obstoječih podatkov, pravzaprav edinih v Slovenskem biografskem leksikonu, se ni dalo ugotoviti več kot toliko. Glonarjev zapis je bil narejen po Lampetovem spominskem članku v Domu in svetu iz l. 1894, po njem pa so povzemali vsi poznejši – redki – pisci. Danes tudi vem, da je v teh podatkih obilica netočnosti.

Leta 1993 je bil na uradnem obisku pri Ministrstvu za obrambo RS mag. Helmut Hutter, polkovnik avstrijske vojske, poznejši avstrijski vojaški ataše v Makedoniji, in naključje je hotelo, da sva se – po slovensko – pogovarjala tudi o Andreju Komelu. Po kratkem času mi je po lastni spodbudi poslal goro fotokopij iz dunajskega Vojnega arhiva. To so podatki o vojaku in častniku Andreju Komelu, ki jih je avstro-ogrsko vojska vodila o njem kakor o vseh svojih častnikih katerekoli narodnosti. Od vstopa v vojsko do upokojitve, če so jo čakali, pa do smrti. To so sicer izključno vojaški podatki, ki jih je takratna armada kot vsaka organizirana institucija potrebovala za pregled nad častniškim kadrom. A ko se jih iskalec nauči brati, spregovorijo o mnogočem.

Ta usluga polkovnika Huttra – v njej sem hotel videti določeno simboličnost – je bila usodna. Zasut z novimi, po avstro-ogrsko natančnimi

arhivskimi vojaškimi in vznemirljivimi podatki, sem se začel ukvarjati s pustolovsko mislijo, da bi iz njih lahko napisal obširnejši in popolnejši Komelov življenjepis. Za to uresničitev pa je bilo treba storiti še vse kaj drugega. Iz slovenske publicistike tedanjega časa izbrskati po možnosti vse, kar so pisali o njegovih knjigah, in kot se je pokazalo, kar je tam objavil sam.

Andrej Komel je sčasoma postajal otipljiv lik slovenskega avstrijskega vojaka, lojalnega svojemu cesarju in zvestega vojaški prisegi, narodnjaka ter zanesenjaka, in najino intimno razmerje je prešlo v novo stanje: zlezel mi je pod kožo. Načrt, napisati o njem knjigo, je dozorel, in ker lika ni mogoče postaviti v prazno, sem se lotil študija prostora in časa, dogodkov in ljudi, ki so se ga dotikali in usmerjali njegovo življenjsko pot ter jo pomagajo razumeti. Za to sem potreboval nekaj nadaljnjih let in zdaj je to v pričujoči knjigi.

Znano je, da delo s knjigo avtorja prevzame do te mere, da šteje obravnavano tematiko za pomembnejšo, kakor je nemara v resnici. Tudi sam sem bil to pot nagnjen k temu in v svoji družbi sem na to pozabljal ter o Komelu pripovedoval (tipkopis oddajam v tisk ravno o pravem času, ko se me še niso pričeli izogibati). Presenetljivo pa je, pri koliko prijateljih sem v tem času zbudil radovednost za tega imenitnega Slovenca ter pri mnogih zaznal – zame tolažilno – poudarjeno potrebo po tem, da knjiga o Komelu res ugleda beli dan. Eden izmed njih, obramboslovec in učiteljski kolega na FDV, minister za obrambo dr. Anton Grizold, me je k dokončanju knjige že kar nestrpno spodbujal. In kar je najpomembnejše, zagotovil ji je podporo na poti v tiskarno ter k bralcem.

Na to seveda gledava s skupnimi očmi: Komel je bil vojak v vojski države, ki je – sicer tudi po lastni krivdi – razpadla, a naši predniki so bili stoletja dolgo njen državotvorni del. Ni jim bilo dano, da bi v njej, kakor tudi v poznejši ne, imeli vojsko s slovenskim sporočanjem in poveljevalnim jezikom. A jezikovno delo Andreja Komela nam sodobnikom tudi spričo te zgodovinske amputacije omogoča izluščiti toliko zanesljivega zadoščenja, ki daje moč splošni samozavesti, da se ne opira na trhle temelje.

Ljubljana, 5. junij 2004
Tomo Korošec